

<https://www.hallofpeople.com/gr.php?user=Ξενάκης%20Ιάννης>

Ιάννης Ξενάκης

Κείμενα περί μουσικής και αρχιτεκτονικής

*Απόσπασμα από το βιβλίο του
Κείμενα περί μουσικής και αρχιτεκτονικής
μετ. Τίνα Πλυτά, εκδόσεις Ψυχογιός*

(Ο Ιάννης Ξενάκης με δικά του λόγια)

Ήμουν 5-6 χρονών όταν πέθανε η μητέρα μου. Πέρασα τα εφηβικά μου χρόνια εσωτερικός σ ένα σχολείο κοντά στη θάλασσα· η ζωή όμως ήταν πικρή, ακόμη και στις Σπέτσες εκείνης της εποχής.

Μου άρεσε πολύ να διαβάζω αστρονομία, απομονωμένος στη βιβλιοθήκη. Και κάποτε, μέσω ενός δασκάλου, ανακάλυψα τον Όμηρο, τους αρχαίους συγγραφείς· έτσι άνοιξε για μένα η καταπακτή προς τον φιλοσοφικό λόγο.

Ήρθα στην Αθήνα και συνέχισα να μελετώ τους αρχαίους· άρχισα να διαβάζω Πλάτωνα, αρχαίους ποιητές όπως η Σαπφώ και ο Ανακρέων, μόνος μου φυσικά.

Πήγαινα στον Μαραθώνα κι έκλαιγα πάνω στον τύμβο των Μαραθωνομάχων. Πήγαινα στο μουσείο και μάθαινα, αποκτούσα και σωματική επαφή με την αρχαία αισθητική.

Εν τω μεταξύ, επειδή αγαπούσα τα μαθηματικά και τη φυσική, με παρότρυναν να φοιτήσω στο Πολυτεχνείο, να γίνω μηχανικός, παρότι δεν μ'ενδιέφερε.

Απ' την άλλη πλευρά υπήρχε η μουσική· συνειδητοποιούσα σιγά σιγά ότι αυτό που ήθελα δεν ήταν να μάθω πιάνο ή κάτι τέτοιο, αλλά να κάνω σύνθεση, να δω πώς φτιάχνεται η μουσική, ποια είναι η διάρθρωση, πώς είναι η δομή της.

Τα αποτελέσματα των εξετάσεων ανακοινώθηκαν το πρωί της 28ης Οκτωβρίου 1940. Το Πολυτεχνείο δεν άνοιξε τις πύλες του, είχαν όμως δημοσιεύσει τα αποτελέσματα κι έτσι ήξερα πως είχα περάσει. Καθυστέρησε να ανοίξει περίπου ένα χρόνο· από κει και πέρα αρχίζει και η Αντίσταση.

Εκείνη την εποχή διάβαζα Πλάτωνα, είχα πάντοτε στην τσέπη μου κάτι μικρές στερεότυπες εκδόσεις. Μελετούσα την Πολιτεία. Η κατάσταση στην Ελλάδα ήταν τόσο ασφυκτική ώστε έπρεπε να βρει κανείς διεξόδους.

Δημιουργούσα λοιπόν ένα δικό μου χώρο, εντελώς φανταστικό, ο οποίος βρισκόταν σε σύγκρουση με την πραγματικότητα. Και αυτή η σύγκρουση ήταν πράξη — ο κίνδυνος θανάτου στις διαδηλώσεις.

Ήταν και ιδεολογία διότι στα μαρξιστικά κείμενα που κυκλοφορούσαν εκείνη την εποχή — με την παράξενη, άκαμπτη, δήθεν δημοτική τους γλώσσα — διάβαζα, καταλάβαινα και αποδεχόμουν τις θέσεις του μαρξισμού· τις έβλεπα ως ένα είδος παραμόρφωσης των πλατωνικών ιδεών.

Ενστερνιζόμουν τις θέσεις περί ισοτιμίας των πολιτών, περί ελευθερίας του ατόμου. Δεν καταλάβαινα τις θέσεις τακτικής του,

δηλαδή την πάλη των τάξεων. Αυτά ήθελα να διακρίνω στο μαρξισμό και αυτά ήταν που με έκαναν να ενταχθώ στο ΕΑΜ.

Έγινα μαρξιστής από τις ανάγκες της καθημερινότητας, από την πάλη και κυρίως επειδή διέκρινα ένα γεφύρωμα με τον πλατωνισμό.

Έτσι άρχισε και η δράση μου στο οργανωτικό πλαίσιο του Πολυτεχνείου και κατόπιν στο Κομμουνιστικό Κόμμα. Ήμουν στην οργάνωση του Πολυτεχνείου μαζί με τον Κώστα Φιλίνη, τον Γρηγόρη Φαράκο. Και αναμείχθηκα σε όλους τους αγώνες, έγινα μέλος της Πανσπουδαστικής Επιτροπής, γραμματέας της ΕΠΟΝ Πολυτεχνείου το 43-44.

Έφυγα από την Ελλάδα το 1947. Λιποτάκτης από το στρατό, από το Χαϊδάρι. Ήταν η εποχή που άρχιζαν οι εκτοπισμοί στη Μακρόνησο και η κομματική γραμμή, θυμάμαι, ήταν «ανοικτή». Δηλαδή όποιος ήθελε μπορούσε να πάει στο βουνό να βρει τον Μάρκο, όποιος ήθελε μπορούσε να μείνει στα αστικά κέντρα για παράνομο αγώνα, άλλοι μπορούσαν, αν ήθελαν, να πάνε στο στρατό. Καθώς ήμουν τραυματισμένος, σκέφτηκα πως αν πήγαινα στο στρατό θα έβγαινα βοηθητικός κι έτσι θα μπορούσα ίσως να ξεφύγω. Το έσκασα και καταδικάστηκα σε θάνατο.

Την απόφαση να φύγω, ωστόσο, την είχα πάρει από παλιότερα. Λίγο πριν από την Απελευθέρωση, το 1943, είχα συζητήσει με φίλους μου, τον Νικία τον Σταυρουλάκη —τον έλεγαν «αμίλητο» γιατί όποτε τον έπιαναν και τον βασάνιζαν δεν έλεγε ποτέ λέξη—, τον Λεωνίδα τον Κύρκο και άλλους· τους ανακοίνωσα ότι είχα αποφασίσει να σταματήσω την πολιτική δράση διότι, ουσιαστικά, ήμουν μουσικός· ήθελα να συνεχίσω τη μουσική, που την είχα αφήσει, και για μένα δεν υπήρχε άλλη λύση.

Δεν ήξερα το είδος της μουσικής που επρόκειτο να κάνω, ήθελα απλώς να ζω με τη μουσική, κάνοντας μουσική, μελετώντας συνεχώς, όχι μόνο ακούγοντάς την. Το σημαντικό ήταν πως είχα αποφασίσει ότι για να υπάρξω ως άτομο έπρεπε να κάνω μουσική. Αλλιώς δεν θα ήμουν τίποτε. Ήταν ένα πραγματικό πάθος, εσωτερικό, που σιγά σιγά έβγαινε στην επιφάνεια, δεν ήταν κάτι δεδομένο εξαρχής. Οι φίλοι με κατάλαβαν.

Αισθανόμουν βεβαίως ένα είδος χρέους έναντι των συναγωνιστών και των συντρόφων που είχαν σκοτωθεί. Ένα χρέος για τον αγώνα που είχα εγκαταλείψει. Ήθελα να επιστρέψω, πίστευα όμως πως εάν γυρνούσα πίσω θα με απορροφούσαν οι πολιτικοί αγώνες και δεν θα μπορούσα να κάνω μουσική. Έπειτα η Ελλάδα, εκείνα τα χρόνια, ήταν τελείως απομονωμένη· είχε τελειώσει ο πόλεμος και οι καταστροφές ήταν μεγάλες.

Ήθελα να ταξιδέψω, να μάθω ό,τι δεν θα μπορούσα να μάθω στην Ελλάδα. Η Γαλλία ήταν η πρώτη χώρα στην οποία, κατά τη γνώμη μου, άξιζε να πάει κανείς εκείνη την εποχή, καθώς ήταν η πρώτη χώρα όπου υπήρχαν κομμουνιστές στην κυβέρνηση. Τελικώς έμεινα στη Γαλλία. Ήθελα να σπουδάσω, ταυτόχρονα, θεωρητική φυσική, αρχαία φιλοσοφία και μουσική.

Έπρεπε όμως και να ζήσω. Ήμουν πρόσφυγας. Έκανα λοιπόν υπολογισμούς υποστυλωμάτων και τις νύχτες μελετούσα μουσική κι αναζητούσα έναν άνθρωπο να μου τη διδάξει.

Ήμουν ήδη μεγάλος, 27-29 χρονών, όλοι μου έλεγαν: «Είσαι πολύ γέρος, παιδάκι μου, δεν δουλεύεις καλύτερα ως μηχανικός ή έστω ως αρχιτέκτονας; Βγάλε χρήματα και μετά, όταν φτάσεις στα 40, θα μπορέσεις να κάνεις ό,τι θέλεις».

Δεν τους άκουγα. Στην αρχή δεν υπήρχε τίποτε, μόνο μεγάλη πίκρα, ορισμένες γνώσεις και αναμνήσεις. Μετά συνάντησα τον Ολιβιέ Μεσιάν και του έδειξα ό,τι είχα κάνει. Μου είπε πως δεν είχα ανάγκη σπουδών και ότι μπορούσα να κάνω ό,τι θέλω στη μουσική· ήταν η πρώτη και μόνη φορά που έλεγε κάτι τέτοιο.

Το πρώτο μου έργο προκάλεσε σκάνδαλο· το κοινό διχάστηκε. Το σημαντικό για μένα, όμως, ήταν ότι διαπίστωνα πως είχα δίκιο για το δρόμο που είχα επιλέξει.

Αναδημοσίευση από dimartblog.com/2015/05/29/iannis-xenakis1/

Από συνέντευξη του Ξενάκη στην Μαρξιστική επιθεώρηση το 1978, όταν είχε έρθει στις Μυκήνες για να παρουσιάσει το έργο του «Πολύτοπο των Μυκηνηών»

Άρχισα να θέλω να κάνω μουσική από πολύ παλιά όταν ήμουνα παιδί. Ξεκίνησα από μια ανησυχία και μια ευαισθησία που είχα βαθύτατη προς τους ήχους. Ασχολήθηκα όμως και με την αρχαιότητα και τη φιλοσοφία, ύστερα έκανα και πολιτική δράση, ασχολήθηκα και με τις επιστήμες. Είχα μπει στο Πολυτεχνείο επειδή με ενδιέφεραν οι επιστήμες και τα μαθηματικά ιδιαίτερα. Στην αρχή, όλα αυτά ήταν ανεξάρτητα μεταξύ τους. Αλλά άρχισα σιγά- σιγά να καταλαβαίνω, πως υπήρχε μια πολύ στενή σχέση. Όλοι αυτοί οι τομείς ήταν χοντρικές εκφράσεις της ενότητας του ανθρώπινου μυαλού. Η μουσική είναι και αυτή μια έκφραση, δεν μπορεί παρά να απαρτίζεται από αυτά τα άλλα, τις άλλες

εκφράσεις. Επομένως, χωρίς φιλοσοφία, χωρίς μαθηματικά, χωρίς την ιστορία, η μουσική δεν μπορεί να υπάρξει, δεν έχει νόημα. Τα μαθηματικά, άλλωστε, χωρίς μουσική, χωρίς φιλοσοφία, δεν μπορούν να υπάρξουν. Δεν μπορούν να υπάρχουν χωρίς τις εικαστικές τέχνες, χωρίς την τέχνη γενικά. Ίσως αυτή είναι η σπουδαιότερη συνεισφορά μου ή τουλάχιστον ο χώρος στον οποίο δούλεψα τόσα χρόνια. >>> Δημιουργία σημαίνει βασικά νέο-κοίταγμα. Και από το νέο-κοίταγμα προκύπτουν νέες μορφές και νέες ιδέες. Οι νέες ιδέες μπορεί να φαίνονται αντίθετες με τις παλαιότερες. Αλλά στην ιστορία της τέχνης και των ιδεών, των ανθρώπινων σχέσεων, υπάρχει πάντα μια συνέχεια, όσο και αν νομίζει κανείς ότι μια επανάσταση δημιουργεί εντελώς νέα σχήματα. Τα νέα σχήματα έχουν ένα κομμάτι, ένα μέρος που ανήκει στο παρελθόν. Εντελώς καινούρια σχήματα δεν υπάρχουν πουθενά. Αυτό είναι μια αδυναμία και ταυτόχρονα μια υπόσχεση. Αδυναμία γιατί περιορίζει το ανθρώπινο μυαλό, το εμποδίζει να πετάξει σ' άλλους τόπους διαφορετικούς από εκείνους που βρίσκεται. Πρέπει να βασιστείς, να πατήσεις σε κάτι από πριν για να πας αλλού.

Να λοιπόν που η μουσική έχει άμεση σχέση, όχι μόνο με τα μαθηματικά, αλλά και με πολύ βαθύτερα προβλήματα, επιδιώξεις και πόθους του ανθρώπου, όπως είναι η επιθυμία της δημιουργίας. Είναι λοιπόν τόσο άρρηκτα δεμένη η μουσική με όλα τα θεμελιακά προβλήματα τα γενικότερα και τα ειδικότερα, από τα μαθηματικά μέχρι το γενικό όραμα που έχει ή που δεν έχει μπροστά της η ανθρωπότητα. Λείπουν πολλά οράματα. Χάθηκαν με το χαμό των Θρησκειών και η ανθρωπότητα προσπαθεί να τα αντικαταστήσει με άλλα.

Η δική μας εποχή είναι πάρα πολύ σημαντική, γιατί είμαστε μάρτυρες όλων αυτών των ζυμώσεων, πρωτοφανών στην ιστορία

της ανθρωπότητας. Ίσως η μόνη περίοδος, που έχει κάποια αναλογία με τη σημερινή, είναι η Αλεξανδρινή, με αυτό το συγκερασμό των Θρησκειών, των ιδεών και των ιδεολογιών, με αυτή την οικουμενικότητα της εποχής, που στηρίχτηκε στη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού σε λαούς τόσο διαφορετικούς ανάμεσά τους και με τόσο διαφορετικές ιδέες. Δυστυχώς, ήρθε ο Χριστιανισμός και τα χάλασε όλα.

Η απώτερη επιδίωξη, η παγκόσμια νίκη του σοσιαλισμού, μου φαίνεται ουτοπία. Δεν πιστεύω ότι μπορεί να υπάρξει ισοτιμία και δικαιοσύνη γενικά. Δεν πιστεύω ότι μπορούν να υπάρξουν ίσες ευκαιρίες. Η ανθρωπότητα προχωρά όπως ένα πλατύ ποτάμι. Σ' ένα πλατύ ποτάμι υπάρχουν εσωτερικοί στρόβιλοι, ακόμα και αντίθετα ρεύματα. Το πλατύ ποτάμι συνεχίζει την πορεία του, αλλά υπάρχουν ένα σωρό εσωτερικές ανωμαλίες, που είναι η μη δικαιοσύνη, η μη ισότητα, οι άνισες ευκαιρίες. Ποτέ δεν μπορεί να εξαλείψει κανείς αυτές τις ανωμαλίες. Νομίζω πως παραβλέπετε την ίδια τη φύση του ανθρώπου. Αν ένας άνθρωπος έχει τη δύναμη να κάνει κάτι, θα το κάνει, έστω και σε βάρος των άλλων. Και αυτό δεν πρόκειται να το αποφύγουμε ποτέ.

Ο "σοσιαλιστικός ρεαλισμός" ήταν ευνουχισμός και του λαού και των καλλιτεχνών. Θεωρούν ηλίθιο το λαό. Έτσι πρέπει ο καλλιτέχνης να κατέβει από το δικό του επίπεδο για να τον καταλάβουν. Και στην τέχνη και στην πολιτική είναι στείροι. Έχουν πισωδρομήσει, έχουν αφανίσει τον πολιτισμό. Είναι θαυμάσιος αυτός ο ρώσικος λαός, αλλά μ' αυτόν τον τρόπο έχει σταματήσει να δημιουργεί.

Δεν υπάρχει, δεν θα υπάρξει ελεύθερη κοινωνία. Από τότε που εμφανίστηκε ο άνθρωπος στη γη, ξεχωρίζοντας από τα υπόλοιπα θηλαστικά, προσπάθησε να επεκτείνει τη δράση του, να

δημιουργήσει και το δικό του περιβάλλον. Αυτό δεν είναι καινούριο, είναι παμπάλαιο, φαινόμενο που το βλέπουμε όχι μόνο στον άνθρωπο αλλά και στα φυτά, και στα ζώα και στην άψυχη ύλη ακόμα.

Η ιστορία μας διδάσκει ότι οι κοινωνικές εναλλαγές ποτέ δεν έχουν όμοια μορφή. Πώς λοιπόν πιστεύετε εσείς, ότι μπορεί να εγκαθιδρυθούν ορισμένες σχέσεις σαν αυτές που λέτε αιώνιες και έλεγα και εγώ, χωρίς αυτούς τους ανεμοστρόβιλους τους εσωτερικούς που γκρεμίζουν τα πάντα; Όχι. Η φύση του ανθρώπου δεν είναι τέτοια. Είναι σαν να θέλετε να αλλάξετε τη φύση του Ανθρώπου. Ίσως να γίνει αυτό με μια γενετική μετάλλαξη. Δεν ξέρω, αμφιβάλω. Είμαι τόσο απαισιόδοξος, γιατί οι αντιθέσεις είναι η κινητήρια δύναμη του ανθρώπου. Αν βρεθεί σε κοινωνία ισορροπημένη, θα ξεπέσει, θα χάσει τη δύναμή του και τη δημιουργικότητά του.

Μέσα στον καπιταλισμό, όσο κι αν είναι κοντόφθαλμοι, υπάρχουν τα τελευταία χρόνια πολύ δημιουργικές πλευρές. Αναγκάστηκαν να λάβουν υπόψη τους τις αντιδράσεις - δεν είναι 19ος αιώνας. Η κεφαλαιοκρατία είναι δύναμη ανώνυμη, δύναμη κοινωνική, οικονομική και πολιτική, τεράστια. Παρ' όλα αυτά αναγκάστηκε να παραχωρήσει ορισμένα πράγματα, να δώσει μόρφωση. Στη Σοβιετική Ένωση από την άλλη μεριά, υπάρχει κατάπτωση της πρωτοβουλίας, της δημιουργίας. Εγώ, ας πούμε, μπόρεσα να δημιουργήσω μέσα στον καπιταλισμό, όπως και ν' ακούσω και να μάθω από άλλους. Αν είχα πάει στη Σοβιετική Ένωση θα ήταν εντελώς διαφορετικά. Δε θα είχα κάνει τίποτα απ' ότι έκανα. Η καταπίεση στις σοσιαλιστικές χώρες είναι ένα αντεστραμμένο κάτοπτρο. Η έλλειψη πρωτοβουλίας εμποδίζει την ανάπτυξη. Ο σοσιαλισμός πρέπει να σεβαστεί τις αντιθέσεις, έστω και ενάντια στο σύστημα. Θα 'πρεπε να γίνει μια σύγκλιση των δύο

συστημάτων. Θα 'ταν το καλύτερο. Το βλέπω να γίνεται σε δυο-τρεις γενιές.

Η Τέχνη είναι ενεργό στοιχείο στην κοινωνία. Έχω στο νου μου την επανάσταση στην ίδια την τέχνη. Ένας Μοντριάν είναι επαναστάτης. Ένας Πικασό είναι επαναστάτης, άσχετα από τις πολιτικές του ιδέες. Είναι επαναστάτης ένας επιστήμονας, που ανακαλύπτει μια καινούρια θεωρία ή ένας μαθηματικός σαν τον Γκαίνε που απάντησε σε ορισμένα πολύ βασικά ζητήματα των μαθηματικών και μολονότι είναι σχεδόν άγνωστος, η σημασία του είναι μεγάλη. Η επανάσταση, αυτό που λέμε επανάσταση, δεν αφορά μόνο τα πολιτικά ζητήματα και τα κοινωνικά, αλλά γενικά όλες τις ιδέες, όλες τις εκφράσεις του ανθρώπου. Και αυτό σχετίζεται για μένα με τη δημιουργία.

Οι Έλληνες καλλιτέχνες πρέπει να δουλέψουν πρωτοποριακά. Να δημιουργήσουν έργα παγκόσμιας σημασίας. Μονάχα έτσι μπορούν να σταθούν. Χρειάζονται κότσια και δύναμη.

Αναδημοσίευση από: www.lifo.gr